

*Левенець А. Є., кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри пенітенціарної педагогіки та
психології Інституту кримінально-виконавчої служби (м. Київ)*

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Стаття присвячена аналізу копінг-стратегій працівників ДКВСУ, в залежності від стажу їх професійної діяльності. З'ясовано, що адаптивна модель копінгу переважно притаманна фахівцям зі стажем більше 10 років та до 5 років, дезадаптивна – фіксується у працівників зі стажем від 5 до 10 років. Просоціальний та активний типи стратегій подолання стресових ситуацій є домінуючими в загальній структурі копінг-активності пенітенціаристів.

Ключові слова: копінг-поведінка, копінг-моделі, копінг-стратегії, стрес, працівник кримінально-виконавчої служби, професійна діяльність, стаж діяльності.

Стаття посвячена аналізу копінг-стратегій работников УИС Украины, в зависимости от стажа их профессиональной деятельности. Выяснено, что адаптивная модель копинга преимущественно характерна для специалистов со стажем более 10 лет и до 5 лет, дезадаптивная - фиксируется у работников со стажем от 5 до 10 лет. Просоциальный и активный типы стратегий совладания со стрессом являются доминирующими в общей структуре копинг-активности пенитенциаристов.

Ключевые слова: копинг-поведение, копинг-модели, копинг-стратегии, стресс, работник уголовно-исполнительной службы, профессиональная деятельность, стаж работы.

Працівники Державної кримінально-виконавчої служби України (далі -ДКВСУ) в силу особливостей професійної діяльності практично постійно стикаються з дією стрес-факторів, зазнають деривацію від екстремальних умов своєї діяльності. Передусім, сама повсякденна служба співробітників пенітенціарної служби, в силу надзвичайної зарегламентованості, представляється як край напружена [2]. Це й можливе виникнення таких робочих екстремальних ситуацій як захоплення заручників, масові безлади і т.п. [1]. Проте, згідно більшості наукових досліджень, основним чинником професійного стресу є контингент засуджених, з яким доводиться працювати, й серед яких велика питома вага морально деградованих особистостей, а також осіб з різноманітними психічними аномаліями.

Поняття «coping» визначається як індивідуальний спосіб подолання суб'єктом скрутною життєвою, стресовою ситуацією у відповідності з її значущістю в житті індивіда та його особистісно-середовищними ресурсами, що визначають поведінку людини. Копінг-поведінка реалізується завдяки застосуванню певної стратегії дій, яку здійснює людина в ситуаціях психологічної загрози фізичному, особистісному та соціальному благополуччю. Стрес-долаюча поведінка спрямована на усунення чи зменшення сили стресового фактору на особистість й призводить до більш-менш успішної адаптації. Копінг-стратегії виробляються людиною на підставі особистісного досвіду, наявних копінг-ресурсів.

У психологічній літературі представлені різноманітні класифікації, які розглядають копінг-стратегії як специфічні поведінкові конкретизації процесів довільного контролю над дією, а саме, як плановані поведінкові стратегії, що служать для того, щоб підтримувати або відновлювати контроль над загрозливими ситуаціями, зокрема: ефективні та неефективні; функціональні та дисфункціональні; адаптивні, дезадаптивні та псевдоадаптивні базові стратегії ті ін. На думку Стівена Хобфолла, змістовий план копінг-поведінки повинен визначатися за допомогою, як мінімум, трьох координат: двох основних - просоціальна / асоціальна спрямованість, активна / пасивна поведінка, а також однієї додаткової - пряма / непряма поведінка. Активно-пасивна вісь характеризує міру активності людини в пошуку шляхів вирішення важких життєвих ситуацій або прояву пасивності по відношенню до виникаючих труднощів. Соціально-асоціальна вісь відбиває міру і характер соціальної взаємодії при вирішенні життєвих проблем. Вісь прямої – непрямої активності є дещо складнішим конструктом, тому що прояв його може залежати від особливостей культурного менталітету нації (східна – західна культура).

Моделі та стратегії поведінки, що застосовує суб'єкт життєдіяльності, залежно від ступеню конструктивності можуть сприяти чи заважати успішності подолання професійних стресів, кризових явищ, впливати на збереження психологічного та фізичного здоров'я.

Матеріали та методи. Метою роботи було з'ясування: 1) рівнів виразності копінг-

Питання психології

стратегій працівників кримінально-виконавчої служби з різним стажем професійної роботи; 2) частоти використання загальних моделей подолання стресу працівниками ДКВСУ з різним стажем професійної діяльності; 3) типів стратегій подолання стресових ситуацій працівниками ДКВСУ з різним стажем професійної діяльності та визначення їх рангу в загальній структурі копінг-активності у досліджуваних груп.

Учасники. В представленому дослідженні взяли участь 147 працівників кримінально-виконавчої служби 32 установ (персонал виправних колоній, виправних центрів, слідчих ізоляторів) у віці від 22 до 61 року, зі стажем роботи від 1 до 25 років. Оскільки саме спілкування, взаємодія з засудженими є одним з провідних стресових факторів в діяльності працівників пенітенціарної системи, то вибірка дослідження представлена працівниками, що мають високу частоту взаємодії з засудженими (начальники відділень соціально-психологічної служби, оперуповноважені, інспектори відділу нагляду та безпеки).

Досліджувані працівники ДКВСУ були розподілені на три групи в залежності від

стажу професійної діяльності в органах, установах виконання покарань (УВП) та слідчих ізоляторах (СІЗО). До першої групи увійшли працівники зі стажем роботи до 5 років у кількості – 71 особа, до другої групи увійшли фахівці зі стажем роботи від 5 до 10 років у кількості – 47 осіб, до третьої групи увійшли працівники зі стажем роботи від 10 до 25 років у кількості – 29 осіб.

Методики дослідження. Для діагностики особливостей моделей копіngu працівників ДКВСУ використовувались методика «Стратегії подолання стресових ситуацій (SACS)» С.Хобфолла, 1994 (в адаптації Н. Водопьянкової, О. Старченкової, 1998), що дозволяє у рамках трьохосової концепції активності подолання життєвих труднощів автора методики надійно діагностувати дев'ять моделей стресодолаючої поведінки особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження і отриманих наукових результатів. На першому етапі визначався рівень виразності моделей подолання стресових ситуацій працівників ДКВСУ, що дозволило отримати наступні результати (див. табл. 1).

Таблиця 1

Рівень виразності моделей подолання стресових ситуацій працівниками ДКВСУ з різним стажем професійної діяльності

Рівень виразності моделей стрес-подолання		1 група (%)	2 група (%)	3 група (%)	φ (1, 2)	φ (1, 3)	φ (2, 3)
Асертивні дії	Високий	33,80	27,65	27,59	0,70	0,61	0,01
	Середній	49,29	57,44	44,82	0,87	0,40	1,07
	Низький	16,91	14,89	27,59	0,29	1,17	1,32
Вступ в соціальний контакт	Високий	26,76	19,15	37,93	1,08	0,76	1,78*
	Середній	42,25	48,94	24,14	0,71	1,40	2,21*
	Низький	30,98	31,91	37,93	0,10	0,66	0,53
Пошук соціальної підтримки	Високий	38,02	27,66	41,38	1,17	0,31	1,22
	Середній	36,61	29,79	34,48	0,77	0,20	0,43
	Низький	25,35	42,55	24,14	1,94*	0,13	1,67*
Обережні дії	Високий	23,94	42,55	34,48	2,12*	1,05	0,70
	Середній	67,60	46,81	34,48	2,25*	3,06**	1,06
	Низький	8,45	10,64	31,03	0,39	2,68**	2,19*
Імпульсивні дії	Високий	28,16	34,04	27,59	0,67	0,06	0,59
	Середній	49,29	36,17	55,17	1,41	0,53	1,62
	Низький	22,53	29,79	17,24	1,36	0,60	1,45
Уникання	Високий	39,43	40,42	37,93	0,10	0,14	0,21
	Середній	35,21	29,79	31,03	0,61	0,40	0,11
	Низький	25,35	29,79	31,03	0,52	0,57	0,11
Маніпулятивні дії	Високий	14,08	19,15	10,34	0,72	0,52	1,06
	Середній	54,92	38,30	34,48	1,78*	1,88*	0,33
	Низький	30,98	42,55	55,17	1,27	2,24*	1,07
Асоціальні дії	Високий	39,43	38,30	20,69	0,12	1,87*	1,65*
	Середній	40,84	38,30	44,83	0,28	0,36	0,27
	Низький	19,71	23,40	34,48	0,48	1,52	1,03
Агресивні дії	Високий	43,66	46,80	17,24	0,34	2,66**	2,75**
	Середній	40,84	29,79	68,97	1,23	2,60**	3,40**
	Низький	15,49	23,40	13,79	1,06	0,22	1,05

* $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$

Асертивні дії характеризують модель стрес-долаючої поведінки, що виражається в активних когнітивних і поведінкових зусиллях людини, спрямованих на самостійне і вільне від стороннього впливу вирішення важких життєвих ситуацій. Асертивність є настановою особистості поважати інтереси, права та волю іншої людини, не діяти в ситуації стресу проти неї, водночас, відстоювати свої інтереси і добиватися власних цілей. Згідно отриманих даних з табл.1, визначено, що дана модель поведінки переважно представлена середнім рівнем виразності у всіх 3-х досліджуваних групах працівників кримінально-виконавчої служби з різним стажем професійної роботи, значущих відмінностей у використанні типу копінгу «асертивні дії» не зафіксовано.

Згідно даних шкали «вступ у соціальний контакт», що характеризує соціальну взаємодію, зусилля людини в напрямку кооперації і спільної діяльності з іншими людьми з метою вирішення життєвих труднощів, можна висувати, що високий рівень виразності даної моделі копінгу притаманний працівникам ДКВСУ, стаж професійної роботи яких перевищує 10 років (37,93%). Результати достовірні на рівні $p \leq 0,05$ у порівнянні з 2-ю (19,15%) групою випробуваних. Водночас, встановлена закономірність, що серед пенітенціарних працівників 3 групи, з найбільшим досвідом професійної роботи, однаково представлені підгрупи з високою та низькою схильністю вступати в соціальний контакт в ситуації професійного стресу (по 37,93%).

Наступна досліджувана модель копінгу – «пошук соціальної підтримки» представляє тип поведінки, у рамках якого визначається орієнтація людини на практичну взаємодію з іншими людьми в цілях збору необхідної інформації або отримання емоційної підтримки при вирішенні життєвих труднощів. Згідно отриманих даних, з'ясовано, що серед 3-х досліджуваних груп працівників ДКВСУ з різним стажем професійної роботи, значущих відмінностей в використанні даної копінг-поведінки майже не виявлено, окрім факту, що серед працівників 2 групи, зі стажем професійної роботи від 5 до 10 років, переважають робітники з низьким рівнем виразності даної копінг-моделі (42,55%) ($p \leq 0,05$ у порівнянні з 1 групою – 25,35% та 3 групою – 24,14%). Імовірно, звернення до соціальної підтримки

фахівцями цієї групи розглядається ними як прояв слабкості та невпевненості особистості в своїх силах, а може, це й репрезентація дезадаптаційної впевненості у неможливості що-небудь змінити через звернення до соціуму.

З'ясовано, що така модель копінг-поведінки як «обережні дії» в ситуації професійного стресу найбільш притаманна фахівцям 2 групи на високому рівні виразності - 42,55% ($p \leq 0,05$ у порівнянні з 1 групою – 23,94%) та працівникам з 1 групи на середньому рівні виразності - 67,60% ($p \leq 0,01$ у порівнянні з 3 групою – 34,48% та $p \leq 0,05$ у порівнянні з 2 групою – 46,81%). Цей тип копінгу можна трактувати як бажання фахівця уникати ризику, нічого не приймати на віру, прагнення ретельно обмірковувати і зважувати всі можливі варіанти рішень, довго готуватися, намагання огородити себе від небажаних наслідків в професійно складних ситуаціях, що є однією з характерних ознак діяльності пенітенціарного працівника, повсякденно взаємодіючого з засудженими за здійснення кримінальних злочинів. Низький рівень виразності даної моделі копінгу переважно представлений у пенітенціаристів з 3 групи, що пояснюється їх набутим професійним досвідом (більше 10 років) та антиципацією всіх можливих загрозливих наслідків професійно складних ситуацій - 31,03% ($p \leq 0,01$ у порівнянні з 1 групою – 8,45% та $p \leq 0,05$ у порівнянні з 2 групою – 10,64%).

За рівнями виразності моделей копінгу «імпульсивні дії» та «уникання» серед досліджуваних пенітенціарних працівників з різним досвідом роботи достовірних значущих відмінностей не виявлено.

До «маніпулятивних дій» як копінгу в ситуації професійного стресу найменшим чином схильні фахівці 3 групи з досвідом роботи від 10 років. У них переважає низький рівень представленості даної стрес-долаючої моделі поведінки - 55,17% ($p \leq 0,05$ у порівнянні з 1 групою – 30,98%). Даний показник свідчить про позицію мудрої, психологічно здорової, спрямованої на самореалізацію особистості, прагнення «дати», а не щось отримати від інших. Попри незначну представленість високого рівня «маніпулятивного» копінгу у фахівців 3-х досліджуваних груп, необхідно зазначити розповсюджену представленість середнього рівня маніпулятивної стратегії подолання

професійного стресу в фахівців 1 групи, зі стажем до 5 років - 54,92% ($p \leq 0,05$ у порівнянні з 2 групою – 38,30% та у порівнянні з 3 групою – 34,48%). Ці дані засвідчують прагнення молодих працівників з найменшими особистими зусиллями досягати бажаних результатів, можливе ставлення до інших людей як засобів реалізації особистісних цілей, для демонстрації «нааявного» професійного потенціалу.

Ще одна низка достовірних відмінностей виявлена у виразності такої копінг-моделі як «асоціальні дії». З'ясовано, що найменшим чином виходити за соціально допустимі рамки і обмеження характеризуються досвідчені працівники 3 групи, де високий рівень представлений лише у 20,69% ($p \leq 0,05$ у порівнянні з 1 групою – 39,43% та у порівнянні з 2 групою – 38,30%), що переключається з попередньо набутих показниками несхильності їх до маніпулятивної стрес-долаючої поведінки.

Модель копіngu «агресивні дії» визначає схильність людини при вирішенні складних ситуацій проявляти запальність, дратівливість й здійснювати агресивні вчинки, у тому числі, і відносно інших людей. Згідно даних табл. 1, відмічено, що в

стресових ситуаціях до «агресивних дій» на високому рівні схильні 43,66% фахівців з досвідом до 5 років і 46,80% фахівців з досвідом від 5 до 10 років, на відміну від найбільш досвідчених працівників зі стажем професійної роботи більше 10 років – лише 17,24%, які прагнуть користуватись іншими стратегіями подолання професійних стресів (результати є достовірними на рівні $p \leq 0,01$ у порівнянні з 1 та 2 групами).

Другим етапом нашого дослідження було з'ясування представленості у досліджуваних працівників кримінально-виконавчої служби трьох основних базових моделей копінг-поведінки: адаптивної, псевдоадаптивної та дезадаптивної, які були виділені в роботах Н.А.Сироти (1995) [3].

До адаптивної базової моделі копінг-поведінки були віднесені такі моделі копінг-поведінки: асертивні дії, пошук соціальної підтримки і вступ у соціальний контакт.

До псевдоадаптивної базової моделі копінг-поведінки були віднесені моделі: обережні, маніпулятивні та імпульсивні дії.

Асоціальні, агресивні та дії уникання визначають дезадаптивну базову модель копінг-поведінки. Результати використання даних узагальнених моделей у нашому дослідженні приведені в табл.2.

Таблиця 2

Частота використання узагальнених моделей подолання стресу працівниками ДКВСУ з різним стажем професійної діяльності

Узагальнена модель подолання стресової ситуації	1 група (%)	2 група (%)	3 група (%)	ϕ (1, 2)	ϕ (1, 3)	ϕ (2, 3)
Адаптивна	42,25	23,40	44,83	2,15*	0,23	1,94*
Псевдоадаптивна	21,13	36,17	34,48	1,78*	1,36	0,15
Дезадаптивна	36,62	40,43	20,69	0,41	1,61	1,84*

* $p \leq 0,05$

Згідно даних табл. 2, було встановлено, що адаптивна модель стрес-долаючої поведінки є властивою 42,25% пенітенціарних працівників зі стажем роботи до 5 років та майже половині фахівців ДКВСУ зі стажем роботи більше 10 років (44,83%). Значно меншим є показник співробітників пенітенціарної системи, що застосовують цей тип копіngu, стаж служби яких становить від 5 до 10 років – лише 23,40%, (при $p \leq 0,05$ у порівнянні з 1 та 3 групами).

При розгляді отриманих результатів були отримані достовірні відмінності стосовно виразності псевдоадаптивної моделі копінг-поведінки. Було встановлено, що даний тип стрес-долаючої поведінки в

ситуації професійного стресу є властивим для третини фахівців зі стажем служби від 5 до 10 років – 36,17% ($p \leq 0,05$ у порівнянні з 1 групою, у якій даний тип базової копінг-моделі представлений лише у 21,13%) та для 34,48% фахівців 3 групи з досвідом роботи більше 10 років ($p \leq 0,05$ у порівнянні з 1 групою, див. табл. 2).

Дезадаптивна модель копіngu притаманна лише для п'ятої частини фахівців зі стажем професійної роботи більше 10 років (20,69%), а найбільшу кількість таких осіб зафіксовано серед працівників кримінально-виконавчої служби з досвідом роботи від 5 до 10 років - 40,43% ($p \leq 0,05$ у порівнянні з 3 групою), що може бути репрезентацією процесів професійного вигорання та

Питання психології

професійної деформації. Також відзначимо, що третині досліджуваних зі стажем від 5 до 10 років також притаманна дезадаптивна модель копіngu, яка становить 36,62%. Результат є достовірним на рівні $p \leq 0,05$ у порівнянні з 3 групою. Отже, отримані нами дані дозволяють прийти до висновку, що найбільш ефективні та раціональні шляхи подолання стресової ситуації обирають

найдосвідченіші фахівці кримінально-виконавчої служби.

Наступним кроком в межах вивчення особливостей копінг-поведінки пенітенціарних працівників став розгляд типів стратегій подолання стресових ситуацій, виділених С.Хобфоллом, з визначенням їх рангу в загальній структурі копінг-активності кожної з груп опитаних (див. табл. 3).

Таблиця 3

Типи стратегій подолання стресових ситуацій працівниками ДКВСУ з різним стажем професійної діяльності

Стратегії подолання стресової ситуації	1 гр. (x ±σ)	R	2 гр. (x ±σ)	R	3 гр. (x ±σ)	R	t (1, 2)	t (1, 3)	t (2,3)
Активна	21,01±3,54	2	21,16±3,46	2	20,17±2,57	2	0,21	0,74	0,67
Просоціальна	23,15±3,88	1	22,31±4,08	1	22,45±4,71	1	0,83	0,54	0,18
Пасивна	19,13±3,99	3	19,18±4,39	4	18,45±5,00	3	0,13	0,43	0,89
Пряма	17,84±3,26	6	17,02±4,04	6	18,09±3,34	4	0,65	0,88	1,20
Непряма	18,99±4,09	4	19,30±4,59	3	17,17±4,27	5	0,38	2,18*	2,32*
Асоціальна	18,10±4,80	5	18,19±4,65	5	16,39±3,68	6	0,14	2,14*	2,29*

* $p \leq 0,05$

Згідно отриманих даних з табл. 3, було встановлено, що у працівників пенітенціарної служби, незалежно від тривалості професійного стажу, на першому місці рейтингу загальної копінгової активності знаходиться просоціальний копінг (що представлений моделями «вступ в соціальний контакт» та «пошук соціальної підтримки» в ситуації стресу). Виокремлений Стівеном Хобфоллом просоціальний тип активності копінг поведінки визначає дії, орієнтовані на благо іншого, соціальної групи, соціальної користі, оскільки більшість дій подолання часто вимагає взаємодії з іншими людьми, й багато життєвих стресорів є міжособистісними або мають міжособистісний компонент. На другому місці загальної копінгової активності фахівців ДКВСУ - активний копінг («асертивні дії»). Активна форма копінг-поведінки або активне подолання є цілеспрямованим усуненням або зміною впливу стресової ситуації, послабленням стресового зв'язку особи з її довкіллям. За наступними шкалами рейтингу серед груп досліджуваних з різним стажем професійної роботи зафіксовані суттєві відмінності.

Так в групі фахівців, професійний стаж роботи яких не перевищує 5 років, на третій сходинці знаходиться пасивний тип копіngu («обережні дії» та «уникання»). Пасивна копінг-поведінка або пасивне подолання

визначається як інтрапсихічні засоби долання стресової напруги з використанням різного арсеналу механізмів психологічного захисту, які спрямовані на редуцію емоційної напруги, а не на зміну стресової ситуації. Вважається, що використання моделі «уникання» обумовлене недостатністю розвитку особистісно-середовищних копінг-ресурсів і навичок активного вирішення проблем. Це уникнення неуспіху, прагнення залишитися усередині соціальної ситуації, що змінюється, пасивно сприймаючи її і пристосовуючись до неї. Це несприйняття довкілля як можливого джерела ресурсів для ухвалення рішення при виникненні проблем. Проте, ця копінг-стратегія може носити адекватний або неадекватний характер залежно від конкретної стресової ситуації, віку індивіда і актуального стану ресурсної системи особистості [3]. На четвертій – непрямий («маніпулятивний») тип копіngu, далі – асоціальний («асоціальні та агресивні дії»), і на останньому місці – прямий тип копіngu подолання стресу.

В групі фахівців зі стажем від 5 до 10 років, на третій сходинці знаходиться непрямий тип копіngu, що визначається схильністю до макіавеллізму, на четвертій - пасивний тип долання стресу, на п'ятій – асоціальний, на останньому місці – прямий.

В групі найбільш досвідчених фахівців зі стажем професійної роботи більше 10 років

на третьому місці – пасивний тип копінгу. Загалом можна припустити, що високий рейтинг пасивного типу копінгу у всіх досліджуваних групах працівників ДКВС визначається специфікою професійної діяльності, зарегламентованістю активності, пов'язаною з несенням військової служби. На четвертому рейтинговому місці у найдосвідчених працівників – прямий тип копінгу (визначається інстинктивною, імпульсивною, зорієнтованою на інтуїцію активністю), на останніх – непрямий маніпулятивний та асоціальний типи копінгу. Зазначимо, що у фахівців 3 групи найменш представлені непрямий маніпулятивний тип стратегій подолання стресових ситуацій (результат є достовірним на рівні $p \leq 0,05$ у порівнянні з 1 та 2 групами) та асоціальний тип копінг-стратегій (результат є достовірним на рівні $p \leq 0,05$ у порівнянні з 1 та 2 групами).

Оцінюючи загалом отримані результати можна припустити, що зростання показників застосування адаптивних копінг-стратегій фахівцями 3 групи, на відміну від 1 та 2 груп, пояснюється як їх набутих професійним досвідом, так й сучасними широкими можливостями перекваліфікації та професійного переорієнтування працівників кримінально-виконавчої служби, що зазнають деформуючий вплив на особистість професійних стрес-факторів й вважають за краще змінити професійне середовище через обрання інших напрямів подальшої життєдіяльності. Цим самим ми можемо пояснити й зафіксований невеликий відсоток досліджуваних працівників зі стажем професійної роботи більше 10 років.

Висновками представленої роботи є:

1. Дослідження рівнів виразності моделей копінгу працівників кримінально-виконавчої служби з різним стажем професійної роботи дозволило встановити, що працівникам з професійним досвідом більше 10 років притаманний в ситуації стресу високий рівень вступу в соціальний

контакт, низький рівень застосування маніпулятивних дій; працівникам зі стажем від 5 до 10 років – низький рівень пошуку соціальної підтримки та високий рівень використання обережних дій в ситуації стресу; у третини працівників зі стажем до 5 років та від 5 до 10 років в ситуації стресу може проявлятися високий рівень асоціальної та агресивної моделей копінгу.

2. За частотою використання базових моделей подолання стресу працівниками ДКВСУ з'ясовано, що адаптивна модель притаманна майже половині працівників зі стажем більше 10 років та до 5 років; дезадаптивна модель переважно фіксується у працівників зі стажем від 5 до 10 років, найменш – у працівників з професійним досвідом більше 10 років. Застосування дезадаптивних непродуктивних стратегій є підґрунтям розвитку процесів професійного вигорання та професійної деформації.

3. В загальній структурі копінг-активності працівників ДКВСУ незалежно від стажу професійної діяльності домінуючими є просоціальний та активний типи стратегій подолання стресових ситуацій. За іншими показниками рейтингу, з визначенням достовірних відмінностей, з'ясовано, що фахівцям з досвідом роботи більше 10 років притаманна найменша схильність до використання непрямого (маніпулятивного) та асоціального типів стратегій поведінки в подоланні стресових ситуацій серед досліджуваних груп, що свідчить про психологічну зрілість та набутий життєвий досвід подолання стресу досліджуваних.

Перспективи дослідження вбачаються нами у визначенні зв'язку застосування різних моделей копінг-поведінки з особистісними характеристиками працівників ДКВСУ з різним стажем професійної роботи та розробка тренінгових програм формування стрес-долаючої поведінки для співробітників пенітенціарної системи.

Література

1. Беляева Л.И. Психологические особенности экстремальных ситуаций в правоохранительной деятельности / Л.И. Беляева // Прикладная юридическая психология. Учеб. пособие для вузов / Под ред. А.М.Столяренко. – М.: Юнити-Дана, 2001. – 531-533 с.

2. Медведєв В.С. Професійна деформація співробітників пенітенціарних установ: навч. посіб. / В.С. Медведєв – К: РВВ КІВС при УАВС, 1996. – 81 с.

3. Сирота Н.А., Ялтонский В.М. Теоретические основы копинг-профилактики наркоманий как база для разработки практических превентивных программ / Н.А. Сирота, В.М. Ялтонский // Вопросы наркологии. – 1996. – № 4. – С. 59-67.

4. Hobfoll S.E., Dunahoo C.L., Ben-Porath Y. & Monnier. J. Gender and coping: The dual-axis model of coping. / S.E. Hobfoll, C.L. Dunahoo, Y. Ben-Porath & J. Monnier // American Journal of Community Psychology. – 1994. - 22(1). - P. 49-82.

Levenets A. E., candidate of psychological sciences, seniortutor

COPING STRATEGIES OF EMPLOYEES OF THE STATE PENAL SERVICE

The article is devoted to the analysis of coping models and coping strategies for workers of the State penal service of Ukraine, depending on the experience of their professional activities. In the study of levels of expressiveness models coping determined that for specialists with professional experience in the prison system more than 10 years were characterized by a high level of coping “introduction to social contact” and low use of coping “manipulative actions”; a staff with experience from 5 to 10 years – low level of coping “search of social support” and a high level of use “prudent actions” in a situation of stress; a third of employees with the experience of service up to 5 years and from 5 to 10 years in a situation of stress can manifest a high level of antisocial and aggressive types of coping. Determining the frequency of use of the basic models of coping with stress employees of penal service found that the model of adaptive coping is typical for almost half of the experts with experience of more than 10 years and up to 5 years; non-adaptable model mainly detected in employees with experience from 5 to 10 years, and the least – employees with professional experience more than 10 years. The using of non-adaptable and unproductive models is the basic for the development of processes of professional burnout and professional deformation.

In the general structure of coping-activity of the employees of the penal service of Ukraine is the dominant and active types of strategies of coping with stressful situations. According to a statistically significant differences determined that the experts with an operational experience more than 10 years are characterized by the least inclination to use indirect manipulator and asocial types of strategies in coping with stressful situations among the studied groups, which testifies that the psychological maturity and acquired life, professional experience of coping with stress studied.

Key words: coping behavior, coping models, coping strategies, stress, employee of the penal service, professional activity, work experience.